

2025

33 åtgärder för att kunna sluta elda fossil plast

Avfall Sveriges
ståndpunkter för
energiåtervinning

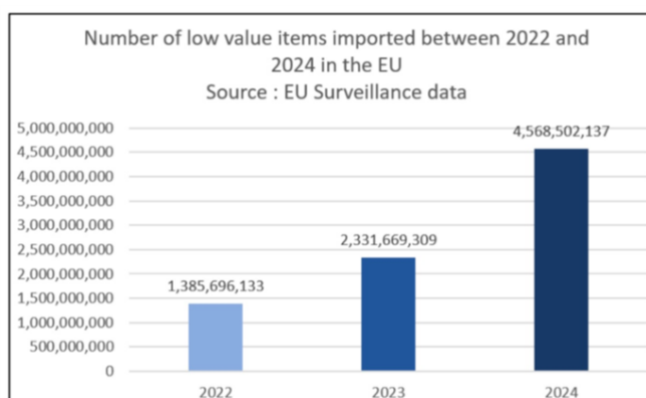
AVFALL SVERIGE

33 åtgärder för att kunna sluta elda fossil plast

Och andra insatser för att nå en koldioxidneutral energiåtervinning senast 2045. Avfall Sveriges ståndpunkter för energiåtervinning.

Samhällets behov av att elda plast måste bort – och det brådskar.

Avfall Sverige, kommunernas branschorganisation inom avfallshantering, och våra medlemmar antog år 2019 Energiåtervinningsbranschens ståndpunkter om fossilfri avfallsförbränning. Vi föreslog ett antal åtgärder och gjorde åtaganden innebärande att de fossila utsläppen från avfallsförbränning kan halveras till år 2030, och vara nära noll år 2045. Men vi inser samtidigt att vi fortfarande har en hel del arbete framför oss och ska vi nå målen kan vi inte göra det på egen hand. Våra medlemmar, kommunala och privata avfallsförbränningsanläggningar hanterar årligen c:a 670 kg avfall per svensk invånare och tar till vara på energin från förbränningen. Därigenom kan 1,7 miljoner hushåll försörjas med fjärrvärme och elektricitet. Trots att våra medlemmar gör och har gjort stora insatser för att minska andelen fossil plast som går till förbränning räcker det inte eftersom plastkonsumtionen i hela samhället bara fortsätter att öka, särskilt den billiga och svåråtervunna fulplasten. Bara genom direktimport strömmade 12 miljoner produkter, ofta lågkvalitativa och utan att nå upp till EU:s miljökrav vad gäller till exempel kemikalier, in i EU varje dag under 2024. Mycket av detta blir snabbt avfall och förorenar våra avfallsströmmar vilket gör materialåtervinning av dessa produkter närmast omöjlig. Plastmängderna i samhället bara växer, och vi måste bryta trenden.

Avfall Sverige och våra medlemmar har gjort och gör mycket för att stimulera bättre sortering av avfall, till exempel genom att införa fastighetsnära insamling och differentierade avfallstaxor, ta fram informationskampanjer för bättre utsortering och märkning för såväl kärl som förpackningar för att underlätta sorteringen. Men trots detta slängs fortfarande alldeles för mycket plast, som borde ha sorterats ut, i det restavfall som går till avfallsförbränning. Avfallssektorn står för sju procent av Sveriges klimatutsläpp, nästan uteslutande på grund av plast som förbränns, och utvecklingen går åt helt fel håll. Vi kan därför inte enbart hantera konsekvenserna – vi måste angripa roten till problemet och sätta tryck på regeringen för att skyndsamt genomföra nödvändiga åtgärder. Förutom att komma åt problemen mycket tidigare i värdekedjan, är det uppenbart att CCUS (kolavskiljning, användning och lagring) också kommer att vara helt avgörande om vi ska kunna ha en hållbar avfallshantering under de kommande decennierna.

Med förslagen och åtgärderna i den här skriften vill vi staka ut en väg mot det systemskifte som krävs för att nå en koldioxidneutral energiåtervinning och därmed bidra till Sveriges och EU:s klimatmål. Vi har identifierat fem avgörande spår för omställningen:

1. Plasten måste bli cirkulär
2. CCUS för avfallsförbränning
3. Cirkulär omställning på övriga områden
4. Våra egna klimatåtaganden
5. Företag som går före

Ingen enskild åtgärd kan lösa problemet, men tillsammans kan vi skapa en realistisk väg framåt. Avfall Sverige och våra medlemmar är redo att göra vår del och vi höjer nu våra klimatambitioner. Vi bjuder in aktörer i hela värdekedjan – från industri och näringsliv till riksdag och regering – att kavla upp ärmarna och genomföra 33 åtgärder för att minska behovet av att elda plast. Alla måste ta ansvar för att genomföra nödvändiga åtgärder i sin del av värdekedjan.

Låt oss enas om att tiden för köp-och-släng är förbi. Avfall Sverige och våra medlemmar vill bidra till göra samhället så resurseffektivt som möjligt genom att mängden plast som behöver behandlas genom förbränning minskar, fånga in den fossila koldioxid som trots allt orsakas och tillsammans med andra aktörer i värdekedjan göra fossilfri energiåtervinning till en svensk framgångshistoria.

Tony Clark, vd Avfall Sverige

1: Plasten måste bli cirkulär

Plast som varken kommer att återvinnas eller återanvändas väller in i vårt samhälle, inte minst i form av lågkvalitativa produkter som importeras till EU. Det strukturella problemet ligger inte främst i hanteringen av avfall, utan i produktionen och konsumtionen av dessa varor. För att vända utvecklingen måste mängden plast som inte går att materialåtervinna skyndsamt minska. Hela samhället måste ställa om till en cirkulär ekonomi där plast slutar vara en fossil engångsvara, utan i stället ersätts eller tas tillvara som en resurs som används om och om igen. Nu krävs skärpta incitament och krav som fokuserar på åtgärder högre upp i värdekedjan.

Vi vill se:

1. Snabbt införande av kvotplikt för plast i Sverige

År 2030 införs kvotplikt inom EU så att företag och producenter måste använda 25–65 procent återvunnen plastråvara i nya förpackningar. Målet är att minska användningen av olja för att skapa ny plast och skapa större lönsamhet i återvunnet material. Regeringen bör skynda på implementeringen av kvotplikten på nationell nivå och verka för att EU skyndsamt pekar ut hela vägen till nära 100 procents kvotplikt, så att marknaden kan anpassa sig på ett ansvarsfullt sätt.

2. Breddad kvotplikt

I ett nästa steg behöver EU säkerställa att alla typer av plastprodukter inkluderas i kvotplikten, inte bara från förpackningar utan även från exempelvis elektronik, möbler, textilier och fordon. För att förhindra att tillsatser som till exempel flamskyddsmedel ska recirkuleras in i nya produkter bör kvotplikt kombineras med tillsatsrestriktioner för både ny och återvunnen plast. Detta syftar till att skapa en efterfrågan och marknad för återvunnen plastråvara. Regeringen behöver verka för detta inom EU.

3. Plastavgift i EU

EU bör även införa en plastavgift som innebär att producenterna betalar för kostnader som uppstår i avfallsledet, för att styra mot minskade plastmängder och bättre kvalitet på plasten. Detta skapar ytterligare incitament för mer återvunnen plastråvara. Regeringen behöver driva på arbetet inom EU.

4. Skärpta regler för direktimport till EU

Nuvarande regler tillåter att varor av lågt värde, upp till 150 euro, kan importeras till EU utan tullavgifter och med begränsad kontroll. Detta har lett till en dramatisk ökning av import av produkter som kan innehålla farliga kemikalier och batterier, är av låg kvalitet och snabbt blir avfall som inte kan materialåtervinnas. För att komma till rätta med problemet bör regeringen driva på arbetet inom EU för att kraftigt sänka eller helt avskaffa

undantaget för tullavgifter och kontroll, för att skydda människor och miljö. Det finns redan idag förslag som ligger redo för förhandling men ingen som driver på. Här har Sverige en viktig uppgift att fylla.

5. Hårdare tag mot importerad plast i EU

EU bör införa en gränsjusteringsmekanism för importerad plast, liknande den som finns i CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism), för att säkerställa att plast som tillverkas utanför EU uppfyller samma miljö- och hälsokrav som den som produceras inom unionen. Genom att ställa högre krav på importerad plast kan EU både skydda miljön och folkhälsan samt driva på den globala omställningen mot en mer cirkulär och giftfri plastanvändning. Här kan Sverige genom regeringen ta en ledande position.

6. Stärkta incitament, ökad tillsyn av plast i verksamhetsavfall

Idag utgör verksamhetsavfall 50–60 procent av det avfall som lämnas för energiåtervinning. Verksamhetsutövarna behöver få till en ökad utsortering och bättre cirkulär hantering av material i stället för att lämna avfallet till energiåtervinning. Många produkter som blir avfall är dessutom utformade så att de inte går att återvinna plasten och det ligger därför ett ansvar på både de som utformar och köper dessa produkter att se till att de blir möjliga att återvinna. För att öka andelen verksamhetsavfall som går till materialåtervinning behövs därför bättre produktutformning, ökad tillsyn, för att kunna följa upp att verksamheter verkligen följer kraven på utsortering för ökad materialåtervinning, och skarpare incitament för att lämna plast till förbränning.

7. Sänkta kostnader för att återvinna grovplast

Ungefär hälften av kommunerna samlar idag in grovplast för materialåtervinning, trots att det inte är ett krav. Men det är förenat med höga kostnader att återvinna den utsorterade grovplasten på grund av en fallerande marknad. I dagsläget finns ett fåtal företag som tar emot grovutsorterad plast. Det innebär att en alltför hög andel fortfarande går till förbränning. För att undvika detta måste nya styrmedel införas som gör det ekonomiskt lönsamt att materialåtervinna grovplast. Regeringen behöver se över att det finns statliga stöd, som exempelvis Klimatklivet och Industriklivet, som dels omfattar teknikutveckling för ökad materialåtervinning av plast, dels stimulerar ökad efterfrågan och framväxten av nya företag.

8. Färre engångsförpackningar i plast

EU är på väg att förbjuda flera engångsförpackningar i plast, exempelvis för färska frukter och grönsaker, för mat och dryck som konsumeras på kaféer

och restauranger och miniatyrförpackningar för toalettartiklar på exempelvis hotell. Därtill bör EU ålägga plastproducenter att använda biogen plast för plastförpackningar som inte

kan återvinnas av hygienskäl. Regeringen behöver driva på arbetet med EU:s regelverk och prioritera en snabb implementering.

9. Flytta fossilbelastningen högre upp i värdekedjan

Regeringen bör driva att kostnaderna för koldioxidutsläpp från förbränning av fossilt avfall samt för nedskräpning flyttas från den som behandlar avfallet till de producenter som sätter produkter på marknaden. Det skulle ge ett kraftfullt incitament för företag att minska plastinnehåll som inte går att materialåtervinna i sina produkter, och att arbeta för att förlänga livslängden på exempelvis kläder, skor, teknik och andra varor.

10. Färre antal plastsorter

Genom att minska antalet plastsorter som används i produkter och förpackningar underlättas sortering och återvinning, vilket skulle öka mängden plast som faktiskt kan bli till ny plast med samma kvalitet. Därtill bör plaster och kemikalier som är skadliga för miljön och människors hälsa förbjudas inom EU. Regeringen behöver driva på EU:s arbete med att sätta upp gränsvärden. Men så länge skadliga ämnen finns i materialet bör det tas ur kretsloppet och behandlas genom energiåtervinning.

2: CCUS för avfallsförbränning

Den mest effektiva klimatåtgärden är att minska avfallsmängderna vid källan genom minskad konsumtion, bättre design och ökad återanvändning. Men givet dagens utveckling – med ständigt ökande plastanvändning – kommer koldioxidavskiljning, användning och lagring (CCUS) vara en helt nödvändig teknik för att hantera de fossila utsläpp som inte kommer att kunna undvikas. Nya stödsystem måste utformas för avfallsförbränningssektorns specifika behov så att Sverige kan hantera avfallet på ett säkert sätt även i framtiden. Därtill måste investeringar ske i kritisk infrastruktur, som lagringskapacitet och utlastningshubbar, för att detta ska kunna bli verklighet. Ett utbyggt CCUS-system innebär att Sverige även skulle kunna spela en avgörande roll inom EU, som driver på för stärkt konkurrenskraft och en inre marknad för avfall, för att hantera unionens avfall på ett ansvarsfullt och energieffektivt sätt.

Vi vill se:

11. Stödsystem för CCUS från avfallsförbränning

Eftersom priset på utsläppsrätternas skjuter i höjden, och helt upphör 2039, måste regeringen omedelbart införa ett nationellt stödsystem för CCUS för avfallsförbränning. Alternativet är dramatiskt – nämligen att Sverige står utan avfallshantering genom energiåtervinning inom några decennier. Naturvårdsverket och Energimyndigheten bör få i

uppdrag att utreda hur ett sådant kan utformas. Ett exempel som kan inspirera är den danska modellen med Carbon Contracts for Difference (CCfD).

12. Tydliggör energiåtervinningens bidrag till Sveriges försörjningstrygghet

Energiåtervinning är samhällskritiskt - både Sveriges förmåga att ta hand om avfall på ett säkert sätt och som en del i kommunernas energiförsörjning. I dagens säkerhetspolitiska läge behöver sårbarheter identifieras och sektorn skyddas. Energiåtervinning fyller en viktig funktion ur ett beredskapsperspektiv och behöver därför ses som en naturlig del av det civila försvaret och en viktig resurs. För att kunna fylla denna viktiga funktion måste energiåtervinning ges förutsättningar att fungera kontinuerligt.

13. Utökat producentansvar för plast och de utsläpp den orsakar vid avfallsbehandlingen

Genom att tillämpa principen ”förorenaren betalar” bör ett utökat producentansvar för plast införas för att täcka kostnaderna för bland annat CCUS. Detta innebär att producenter av plast, som slutligen måste gå till energiåtervinning, även medverkar till att finansiera CCUS-teknik. Det utökade producentansvaret bör omfatta både förpackningsmaterial och andra plastprodukter på marknaden som inte återvinns, och därmed säkerställa att producentledet tar ansvar för att minska sina klimatavtryck.

14. Fonder för att finansiera CCUS och åtgärder för minskat plastavfall

Offentliga och privata partnerskap (PPP) bör inledas för att skapa fonder som kan finansiera både CCUS-teknik och åtgärder som minskar mängden fossilt plastavfall. Sådana fonder kan även vara öppna för andra sektorer med höga fossila utsläpp, exempelvis cementindustrin, för att påskynda omställningen till fossilfria alternativ. Fonderna kan inspireras av strukturer som till exempel EU:s innovationsfond och utsläppshandelssystemet (ETS).

15. Initiativ för EU-gemensamt stöd till CCUS

Sverige bör aktivt driva frågan om ett gemensamt EU-stöd för CCUS som inkluderar fossila utsläpp. Genom att bygga vidare på framgångsrika exempel från Danmark och Tyskland, där stöd ges för både biogena och fossila koldioxidflöden, kan CCUS göras mer hållbart och ekonomiskt genomförbart på europeisk nivå. Ett gemensamt EU-stöd skulle förbättra möjligheterna för alla medlemsländer att snabbt och effektivt implementera CCUS-lösningar i sina verksamheter och ge unionen en konkurrensfördel globalt.

3: Cirkulär omställning på övriga områden

Trots Sveriges höga ambitioner ligger vi efter EU:s mål om att 60 procent av det kommunala avfallet ska återvinnas eller återanvändas senast 2030 – idag ligger vi på runt 40 procent. Till det kommer stora mängder osorterat verksamhetsavfall. Nu krävs krafttag så att samtliga produkter designas för återbruk och återvinning, marknaden för reparationen växer och privatpersoner och företag ökar sin utsortering. För att lyckas med det krävs tydliga regleringar, ekonomiska incitament och ett paradigmskifte i affärsmodeller och konsumtionsvanor.

Vi vill se:

16. Nationell handlingsplan för cirkulära affärsmodeller

Regeringen bör ta fram en nationell handlingsplan som stöder företag att gå över till cirkulära affärsmodeller. Trots att strategier och planer har tagits fram tidigare behövs ny kraft sättas in för regelförenklingar och styrmedel som underlättar för näringslivet att investera i en cirkulär ekonomi. Det är viktigt att regeringen pekar ut en trovärdig och tydlig riktning för näringslivet, och backar upp den med policy och utvecklar effektiva styrmedel där så behövs.

17. Nationellt mål och sänkning av momsen på reparationer

För att uppmuntra till reparation och återanvändning i stället för köp-och-släng, bör regeringen sänka momsen på reparationer för en rad olika produkter: kläder, skor, möbler och elektronik. Detta är ett viktigt steg för att minska nykonsumtion, förlänga livslängden på produkter och stimulera innovation. Regeringen bör även införa ett mål för reparationer av trasig elektronik exempelvis inspirerat av Frankrikes mål att 60 procent av elektroniska produkter ska vara reparerbara 2026.

18. Inför reparerbarhetsindex

Regeringen bör driva på EU att skyndsamt införa märkning för alla produkter som omfattas av ekodesignförordningen och som gör det enkelt att välja en produkt utifrån hur enkel och billig den är att reparera, liknande märkningen för energiprestanda. Viktiga kriterier är hur lätt en produkt är att ta isär samt tillgång och pris på reservdelar. I väntan på EU bör Sverige gå vidare och till exempel ta efter den modell som redan används i Frankrike och Belgien för olika elektronikprodukter.

19. Tapp till kryphål i förbudet mot destruktion av osålda varor

EU har förbjudit destruktion av osålda varor men dessvärre används kryphål för att komma runt förbudet, genom att exempelvis inte ta tillbaka varor som köparen inte vill behålla, och på så sätt lasta över ansvaret för att hantera produkten på konsumenten. Sverige

behöver ligga på EU för att säkerställa att kryphålen täpps till och att företagen tar sitt fulla klimatansvar.

20. Förtydligande av kommunalt avfall

Naturvårdsverket bör ges i uppdrag att tydliggöra reglerna för när en produkt blir avfall och därmed faller under det kommunala ansvaret. Detta skulle ge incitament för företag att själva skapa cirkulära system där de tar tillbaka, reparerar och säljer produkter igen.

21. Återvinningsmål och kvotplikt för återvunnen textilråvara

Kläder och andra textilier består till stor del av fossila material. Utsläppen är omfattande och sker i hela värdekedjan – från produktion till energiåtervinning. Ett producentansvar för textilier inom EU ska införas och det är ett viktigt steg i rätt riktning för att sluta cirkeln. Men det kommer att dröja innan det är genomfört och det kommer inte att räcka.

EU bör sätta tydliga återvinningsmål för textilier samt, där det är möjligt, införa kvotplikt för återvunnen råvara i textilproduktion. I Sverige bör regeringen utforma stöd för teknikutveckling inom textilåtervinning så att det kan ske i stor skala. Här kan Sverige, med lång erfarenhet inom mode och textilindustri och med aktörer i hela värdekedjan, ta ledartröjan och bygga upp en ny textilindustri.

22. Inför tydligare märkning för sortering och återvinning

För att göra det enklare för konsumenter att sortera och återvinna bör EU införa en märkning som följer skyltsystemet som Avfall Sverige, tillsammans med andra nordiska länder, tagit fram. Detta är särskilt viktigt för förpackningar och varor som innehåller flera material som är svårsorterade för konsumenter.

4: Våra egna klimatåtaganden

Avfall Sverige och våra medlemmar som driver energiåtervinningsanläggningar är fast beslutna att minska avfallens klimatpåverkan. Nu höjer vi ambitionerna ytterligare - 2030 ska utsläppen från sektorn ha halverats och senast 2045 ska energiåtervinningen vara koldioxidneutral. Det är en tuff utmaning, men med stöd i ovanstående åtgärder och med konkreta egna klimatåtaganden är det möjligt. Avfall Sverige kommer arbeta hårt för att stötta medlemmarna att genomföra de föreslagna insatserna för att möjliggöra att både Sverige och EU når klimatmålen.

Vi vill se:

23. Information för utökad sortering och hållbara konsumtionsval

Genom informations- och utbildningsinsatser ökar Avfall Sveriges medlemmar medvetenheten bland invånare och företag om vikten av återvinning och smarta konsumtionsval. Det är ett långsiktigt arbete under ständig utveckling som uppmuntrar till beteendeförändringar och som stöttar företag med cirkulära affärsmodeller.

24. Högre avfallstaxor och avgifter för att förbränna plast

Genom att använda differentierad avfallstaxa för hushåll och avgift för verksamheter uppmuntras invånare och företag att sortera ut mer plast och därmed uppnå en minskad mängd osorterat avfall. Detta leder till högre återvinningsgrad och minskade koldioxidutsläpp.

25. Krav på återbruk och reparerbarhet inom offentlig upphandling

Den offentliga sektorn är en stor marknad för företag i Sverige. Varje år görs upphandlingspliktiga inköp för knappt 800 miljarder kronor, vilket motsvarar närmare en femtedel av BNP. Genom att ställa krav på reparerbarhet, återbruk och materialåtervinning i upphandling kan kommuner stimulera framväxten av en cirkulär marknad.

26. Återbruk i kommunala verksamheter

Sveriges kommuner har ett stort ansvar att gå före och premiera återbruk i stället för att köpa nytt. Med ambitiösa mål för andelen återbruk i kommunala verksamheter, internbanker för begagnade möbler och skarpa riktlinjer för att reparera i stället för att köpa nytt kan man både minska sina egna utsläpp och stötta företag inom återbruk.

27. Storskalig utsortering av plast från hushållsavfallet

För att möjliggöra maximal utsortering av plast från hushållen avfall investerar flera kommuner i sorteringsanläggningar. Sådana anläggningar är kostsamma, och producenterna bör ta emot och betala ersättning för all utsorterad plast, inte bara den som sker vid källan. Politisk styrning behövs även för att skapa en marknad för återvunnet plastmaterial och införa krav på mottagare för storskaligt utsorterad plast från verksamhetsavfall.

28. Investeringar i CCUS

För att uppnå lägre klimatutsläpp från energiåtervinningsanläggningarna gör flera av Avfall Sveriges medlemmar omfattande investeringar i CCUS-teknik, som fångar och lagrar koldioxid både från biogena och fossila källor. Dessa insatser är avgörande för att möta nationella, EU:s och internationella klimatmål och bidra till den cirkulära ekonomin.

5: Företag som går före

För att nå en framtid där vi tar vara på jordens resurser behöver produkter vara designade för att inte hamna i soporna, utan för att hålla länge, lagas i stället för att kastas, delas av många och användas om och om igen – tills de inte längre går att använda och då i första hand ska gå till materialåtervinning. Det finns redan lagstiftning som är införd eller på gång och det finns ingen anledning att vänta på att mer ska komma – vi som hanterar avfall är helt beroende av företagens egen vilja att ställa om. Näringslivet har här en unik möjlighet att ta täten och överträffa lagkraven.

Vi uppmuntrar företag att:

29. Göra produkter lättare att reparera och synliggöra fossila utsläpp

Företag kan främja cirkularitet genom att designa produkter som enkelt kan repareras och demonteras, vilket förlänger livslängden och ökar återvinningsmöjligheterna. Genom att synliggöra kostnaden för det fossila utsläpp som ens produkter genererar, under hela livscykeln, så möjliggör man dessutom för konsumenterna att göra upplysta val. Det är också viktiga åtgärder för att stärka kundrelationerna och bygga ett starkt varumärke.

30. Ställa krav på cirkulära varor och tjänster i upphandling

Att prioritera produkter som är designade för att kunna repareras, uppgraderas och återanvändas minskar både avfallsmängder och behovet av nyproduktion. För att detta ska bli verklighet krävs tydliga kriterier i upphandlingsprocesser, där leverantörer premieras för hållbara affärsmodeller och cirkulära tjänster. Genom att använda sin köpkraft strategiskt kan företag påskynda omställningen till en mer resurseffektiv och klimatsmart ekonomi.

31. Använda återvunnen eller biogen plastråvara

Särskilt för engångsprodukter som av hygienskal inte återvinns, exempelvis blöjor och munskydd, bör fossil plast skyndsamt ersättas med biogen plast. Detta skulle minska klimatavtrycket och ge företagen möjlighet att leda omställningen till hållbara material.

32. Utveckla leasing- och delningstjänster

Fler företag behöver utveckla nya affärsmodeller där värdet för kunden går från ägande till användning. Ett sätt att göra det är att satsa på leasing- och delningstjänster för produkter som exempelvis verktyg, mobiler och bilar. Då kan företag minska behovet av nyproduktion med hög energi- och resursförbrukning, samtidigt som konsumenter får tillgång till smartare, mer hållbara lösningar och produkter av hög kvalitet.

33. Införa incitament för minskad resursförbrukning

Genom att sätta upp interna mål, utse avfallsansvariga och införa ekonomiska incitament för chefer och projektledare kan företag skapa drivkrafter för minskad resursförbrukning och återvinning. Detta har provats av företag i byggsektorn men kan skalas upp och användas av flera.